

**Aydın
Mədətoğlu**

*Filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru*

Bizim yazar

əvvəli ötən sayımızda

7 noyabr 1922-ci ildə Sultan Vəlidəddinin bir ingilis hərbi gəmisinə minərək ölkəni tərk etməsi ilə xilafətdən kənarlaşdırılaraq yerinə Əbdülməcidi Əfəndi keçirilmişdi. Tarixi görəvini yerinə yetirən Birinci Böyük Millət Məclisi də seçimlərin 1 aprel 1923-cü ildə yenilənməsinə qərar vermiş, 11 avqust 1923-cü ildə toplanan İkinci Böyük Millət Məclisi 23 avqustda Lozan anlaşmasını onaylamış, 6 oktyabr 1923-cü ildə Türk hərbi qüvvələrinin İstanbula daxil olması ilə vətənin bütünlüyü faktiki olaraq gerçəkləşmişdi. Artıq ən uyğun dövlət şəklini elan etmək zamanı gəlmiş, 1921-ci il Anayasasının bəzi maddələri genişləndirərək hakimiyyətin qeyd-şərtsiz millətə aid olduğu, idarə şəklinin xalqın öz müqəddəratını təyin etmə əsasına dayanan Cümhuriyyət olduğu 29 oktyabr 1923-cü il tarixli 364 sayılı qanunla gerçəkləşdirilmiş, Qazi Mustafa Kamal Paşa Türkiyə Cümhuriyyətinin ilk Cümhurbaşqanı seçilmişdi.

Cümhuriyyətin qəbul və elanından qısa bir zaman sonra xilafətin ləğv edilməsi və Osmanlı xanədanının ölkə xaricinə çıxarılmasına dair Türkiyə Böyük Millət Məclisi 3 mart 1924-cü ildə qanun qəbul etmiş, demokratiya və layiqlik yönündə mühüm bir siyasi addım atılmışdı. Mustafa Kamal Paşa Osmanlı İmperatorluğu kimi kosmopolit bir dövlətdən devr aldığı toplum üzərində məcburi bir mədəniyyət dəyişimi və gelişimi başlatmış, Cümhuriyyətə xas bir ideologiya gerçəkləşdirərək kosmopolit Osmanlı mədəniyyətindən fərqli olaraq Cümhuriyyət mədəniyyətini də bu ideologiya əsasında oluşturmağa çalışmış və bu ideologiya və mədəniyyəti xalq arasında yaymağa başlamış, Cümhuriyyət kultürünün toplumsal tabanını yaratmağa müvəffəq olmuşdu.

Mustafa Kamal Paşanın öndərliyində qurulan Türkiyə Cümhuriyyəti ulusçu bir yapıya sahib bulunduğun-

dan yeni oluşmağa da olan mədəniyyətin də ulusçu olması gərəkdir. Mustafa Kamal Paşa yeni bir toplum, yepyeni bir Türk ulusu yaratmaq üçün yola çıxmış, tarixdə ilk Türk mədəni inqil-

Mustafa Kamal Paşa Osmanlı İmperatorluğu kimi kosmopolit bir dövlətdən devr aldığı toplum üzərində məcburi bir mədəniyyət dəyişimi və gelişimi başlatmış, Cümhuriyyətə xas bir ideologiya gerçəkləşdirərək kosmopolit Osmanlı mədəniyyətindən fərqli olaraq Cümhuriyyət mədəniyyətini də bu ideologiya əsasında oluşturmağa çalışmış və bu ideologiya və mədəniyyəti xalq arasında yaymağa başlamış, Cümhuriyyət kultürünün toplumsal tabanını yaratmağa müvəffəq olmuşdu.

lən özəlliklərinə uyğun bir Cümhuriyyət kultürü meydana gətirmiş, çağdaş, ulusçu və demokratik bir kultür sin-tezi üçün dövlətin bütün imkanlarından istifadə etmişdi.

Mustafa Kamal Paşa özünəqədərki fikir cərəyanları olan Osmanlıçılıq, İslamçılıq, Qərbçilik, İcti-

dəstə, milli komanda, milli hüquq, milli əksəriyyət, milli qurultay, milli məqsəd, milli vəzifə, milli məsələ, milli mövcudiyyət, milli cərəyan, milli təşəbbüs, milli adət-ənənə, milli sərhəd, milli etimad, milli vəhdət, milli mənəfət, milli mənafə, milli mübarizə, milli heysiyyət, milli ruh, milli məfkurə,

heysiyyətini, istiqlalını pəyimal etmək üçün verdikləri əsrlik qərarı ən nəhayət təbiq etdilər. Müttəfiq dövlətləri torpaqlarımızı çeynəməyi xristianlıq adına bir xidmət hesab edirlər. Qərblilərin yunan və ermənilərə sıcaq davranıb bizi parçalamalarına yardımçı olmalarının səbəbi də bu anlayışdır"

Türk dünyasının əbədi sevgi ünvanı

Qazi Mustafa Kamal Paşa Atatürk

labını gerçəkləşdirən öndər olmuşdur. O, keçmiş ilə gələcək arasında çağdaş bir mədəniyyət sintezinə gedən yolu açmış, bunun üçün həm dövlətin, həm də millətin bütün güclərini səfərbər etmiş, ölkədə mədəniyyət məktəbləri olan Xalq evləri, müasir tələblərə cavab verəcək Universitet və fakültələr, Konservatoriya, konsert salonları, Gözəl Sənətlər Akademiyası, rəsm qaleriyaları, mədəniyyət mərkəzləri açdırmış, çağdaş bir eyitimi üçün çaba göstərmiş, çeşidli elmi araşdırma mərkəzləri yaratmış, Şərq və Qərb ayırımı yapmadan Türk ulusunun tarixdən gə-

Qərblilərin Türklərə qarşı hisslərini bu qədər açıq şəkildə ifadə edən, onların niyyətlərinin, düşmənçiliklərinin mahiyyətini dərinləndirən bilən Mustafa Kamal Paşa İstiqlal savaşını başarı ilə sona çardırırdıqdan sonra duyğularından daha çox ağılını işlətməyə başlamış, daxili siyasətdə olduğu kimi xarici siyasətdə də böyük uğurlar qazanmışdır. Daxili siyasətlə bağlı yeni Türkiyə Cümhuriyyəti Mustafa Kamal Paşanın Cümhurbaşqanlığı dönəmində demokratiya, yeniləşmə, layiqlik, ictimai və mədəni dəyişikliklə əlaqədar olan bir sıra qanunlar qəbul edilmişdi...

mai-Məslək tərəfdarlarının, Sosialistlərin və Türkçülərin fikirlərindən və onların mənsuqlarının durumu və fəaliyyətlərindən xəbərdar olduğundan bu cərəyanların Milli Mücadiləyə verə biləcəkləri yönü və yönsüzlüyü bildirmiş və buna uyğun da hərəkət etmişdi. Özü də bir Türk milliyətçisi olan Mustafa Kamal Paşa çıxış və bildirilərində işlətdiyi "milli şüur, milli mücadilə, milli birlik, milli iradə, milli təşkilat, milli istiqlal, milli müqəddərat, milli şura, milli idarə, milli müdafiə, milli dava, milli siyasət, milli fəaliyyət, milli hərəkət, Milli Məclis, milli kabinə, milli hökumət, milli dövlət, milli sirr, milli hiss, milli arzu, milli istək, milli amal, milli qayə, milli müqavilə, milli

milli mülk, milli güc, millətin istiqlalı, vətənin bütövlüyü, məmləkətin müqəddəratı, vətənin mənafeyi, vətənpərvər təşəbbüs, vətənin xilası, mübarək vətən" və s. kimi Türkçülərin gündəmə gətirdiyi ifadələrlə həyat və fəaliyyətinə yön vermiş, millətini Türkçülüyə məxsus bu qayələrlə silahlandırmış, məhz buna görə də milli mücadiləni başarı ilə sona çatdırmış, ulusçu bir Cümhuriyyət qurmağa nail olmuşdu.

İmperialist dövlətlərin Türk torpaqlarını zəbt etməsinin mahiyyətini açıqlayan Mustafa Kamal Paşa göstərmişdi ki : "Qərbin heç bir zaman əfv etməyəcəyim zalımları məmləkətimiz Türkiyəni parçalamaq, bu torpaqlarda yaşayan millətimizin

(Bax: Atatürkün Söyləv və Demeçləri, V cilt, səh.27)

Qərblilərin Türklərə qarşı hisslərini bu qədər açıq şəkildə ifadə edən, onların niyyətlərinin, düşmənçiliklərinin mahiyyətini dərinləndirən bilən Mustafa Kamal Paşa İstiqlal savaşını başarı ilə sona çardırırdıqdan sonra duyğularından daha çox ağılını işlətməyə başlamış, daxili siyasətdə olduğu kimi xarici siyasətdə də böyük uğurlar qazanmışdır. Daxili siyasətlə bağlı yeni Türkiyə Cümhuriyyəti Mustafa Kamal Paşanın Cümhurbaşqanlığı dönəmində demokratiya, yeniləşmə, layiqlik, ictimai və mədəni dəyişikliklə əlaqədar olan bir sıra qanunlar qəbul edilmişdi.

(ardı gələn sayımızda)